

Рівненський державний
гуманітарний університет

Студентський дайджест

Збірник наукових матеріалів
здобувачів вищої освіти

№ 7
2023

**Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет**

Студентський дайджест

збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти

Випуск 7

Рівне, 2023

УДК 159.922.7-049.65

МЕХАНАЗМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ**Гонтаренко Вікторія, здобувачка ОС «бакалавр»**

спеціальності 053 «Психологія», 3 курс, РДГУ

Науковий керівник: Дзеджера О.В., старший викладач

Постановка проблеми. В житті кожної людини зустрічаються труднощі, які вимагають подолання, причому кожний з нас стикається із станом дискомфорту, виникає почуття тривоги, й навіть безвихідності, що викликається труднощами, які постають на шляху до досягнення мети. Стан дискомфорту може бути викликаний різними причинами: від дефіциту сил, як фізичних, так й психічних до невпевненості у правильності прийнятого рішення. В таких випадках практично кожна людина намагається якнайшвидше вийти з подібного статусу, використовуючи різноманітні психологічні врівноважуючі механізми, а саме – психологічний захист. Цей шлях характерний не тільки для дорослої людини, а також й для дитини.

Мета статті - розкрити та проаналізувати типові реакції поведінки дитини в якості механізмів психологічного захисту, а також дослідити моделі поведінки або реакції на травмуючу ситуацію, з якою стикається дитяча психіка.

Виклад основного матеріалу дослідження. В дослідженні Анни Фрейд «Психологія самості й захисних механізмів» розглянуто формування психологічного захисту у дітей. На її думку, емоції та життя дітей порівняно із дорослими виглядає більш логічним й зрозумілим, у зв'язку із чим подібний захист можна досліджувати й вивчати. Наприклад, якщо дитина бачить, що іншій дитині приділяється більше уваги, ніж їй, вона неминуче відчуває образу й ревності. Якщо ж її давнє бажання виконується, то дитина в будь-якому разі відчуває радість, а якщо чекає на покарання - відчуває тривогу. Таким чином, дорослий може припустити, що дитина буде реагувати на відповідні конкретні події відповідними емоціями.

Але всупереч очікуванням, спостереження іноді можуть відкрити зовсім іншу картину. Наприклад, дитина проявляє байдужість там, де доросла людина очікувала розчарування, або перебуває у веселому настрої замість того, щоб бути опечаленою. У всіх цих випадках відбувається щось таке, що порушує нормальний процес, іншими словами, виконуючи свої захисні функції «Я» втручається й викликає трансформацію.

Концепція Анни Фрейд принципово не відрізняються від поглядів останніх років творчості її батька. Вперше саме вона ретельно описала різні способи захисної поведінки. Так, захисні механізми вона розглядала як перцептивні, інтелектуальні й моторні автоматизми різного ступеню складності, що виникають у процесі мимовільного й вільного навчання. Рішуче значення в їх формуванні дослідниця надавала травмуючим подіям у сфері ранніх міжособистісних відносин. Нею було виділено декілька критеріїв класифікації захисних механізмів, як-от: локалізація загрози «Я», час формування в онтогенезі, ступінь конструктивності. Анна Фрейд була першою, яка надала розгорнуте визначення захисних механізмів, які вона сформулювала як діяльність «Я», що починається, коли «Я» піддається надзвичайній активності спонукання або відповідаючих йому афектів, що уявляють небезпечність для «Я». Вони функціонують автоматично, неузгоджено із свідомістю [2].

Захисний механізм використовуються психікою для зниження психологічного напруження, тривоги, страху, емоційного дискомфорту в критичній ситуації, що завжди буде спрацьовувати автоматично при відчутті небезпеки. Небезпека може бути як зовнішньою (наприклад, загроза життю та здоров'ю), так й внутрішньо (розуміння дитиною й усвідомлення емоцій та почуттів, що дитиною переживаються, але критикуються й не сприймаються дорослими). Отже, у дитини формування кожного захисного механізму пов'язане із опануванням інстинктивними імпульсами, а також із визначеною фазою її розвитку. На різних етапах дорослішання дитина стикається із різними реакціями на фізичний дискомфорт, страхом розлуки й незалежності, страхом смерті, страхом підкорення, страхом змін [3]. Кожна вікова фаза розвитку має свої страхи, які можуть бути як корисними, такими, що стимулюють розвиток, так й шкідливими. На основі досліджень французьких

дитячих психіатрів було виділено п'ять типових дитячих реакцій поведінки як механізмів психологічного захисту:

- відмова (пасивний протест);
- протидія (активний протест);
- імітація;
- компенсація;
- емансипація [1].

Так, відмова вважається ранньою формою захисної поведінки. Дитина використовує цей психологічний захисний механізм, коли її базові потреби у безпеці й захищеності не задовольняються. Це може проявлятися в таких реакціях, як відмова від спілкування, від їжі, від гри та ін. Реакція пасивного протесту частіш за все виникає у дітей, які раптово розлучаються із матір'ю, відриваються від родини при переводі в інше місце навчання, при неухважному відношенні батьків, частих покараннях тощо. Однак, така поведінка дитиною обирається вибірково, наприклад, до тих людей й місць, які викликають у дитини страх й тривогу.

Протидія (активний протест) проявляється у дітей супротив норм та вимог дорослих, а також спостерігається при недостатній увазі із боку близьких, коли дитина яка отримує достатню кількість уваги, несподівано губить її або отримує в недостатній кількості. Спровокована образою або незадоволенням вимог й капризами, протидія розвивається швидко й стрімко. Активна реакція характеризується спалахами гніву, агресії, демонстративною деструктивною поведінкою, зловмисними діями, що спричиняють шкоду кривднику. Якщо розглядати активний протест як елемент оборонної стратегії протистояння, то можна виділити такі його підсвідомі риси, як проекція й підміна.

Наслідування є незрілою формою ідентифікації, що проявляється в прагненні в усьому наслідувати кумиру, що сприяє підвищенню емоційності та глобальності сприйняття. Важлива роль наслідування міститься в самопізнанні дитини й її соціалізації. Дуже важливо, в якому середовищі дитина виховується та які принципи й цінності їй передаються. Ефективність імітаційного захисту характеризується зниженням внутрішньої напруги. Так, щоб повернути любов та увагу батьків, знехтувана дитина може наслідувати їх поведінку. Підлітки, які прагнуть потрапити у визначену групу їх одноліток або однодумців, будуть в усьому імітувати групову поведінку.

Компенсацією називається реакція або прагнення дитини пояснити собі невдачі у визначеній сфері діяльності, й успіхі – в іншій. Компенсація сприяє відволіканню від проблеми, акцентуючи увагу на успіхі, не вирішуючи її, а просто знецінюючи. Наприклад, К. Хорні відмічав, що тривогу породжує все, що порушує безпеку дитини у відношенні із батьками. Тільки усвідомлення того, що мати любить її, робить дитину більш впевненою в собі й дозволяє їй легше компенсувати свої недоліки [1].

Емансипація – це реакція психологічного захисту на звільнення від контролю й заступництва дорослих, самостійність, свободу. Раніше вважалося, що це - підліткова поведінкова реакція, але в останній час з-за надмірної вимогливості дорослих до дітей, вона стала проявлятися раніше. За допомогою прийомів емансипації дитина переносить на себе способи поведінки та рис характеру дорослих, засвоюючи їх права й можливості. Так, діти, які часто відчували завищені вимоги й агресивні дії батьків, схильні терпимо відноситись до такої поведінки та сприймають оточуюче середовище як джерело загрози.

Окрім захисних реакцій у поведінці дітей в процесі розвитку їх особистості формуються наступні механізми психологічного захисту:

а) заміщення – такий вид психологічного захисту, який може проявитись достатньо рано, що відображається у переносі емоцій або відносин із одного об'єкту на інший. Заміщення проявляється в тому, що дитина несвідомо спрямовує свою агресію із природного об'єкту на інший, більш доступний та легкий. Сутність заміщення – це перенаправлення реакції. Якщо при наявності будь-якої потреби бажаний шлях її здійснення закритий, активність дитини шукає інший вихід для досягнення мети. Це виражається в заміщенні

агресії (заміні цілі), а також у можливості полегшити вантаж своїх емоцій та почуттів (наприклад, висловити емоції);

б) репресія – це заміна неприємних спогадів, фактів – вигаданими. Ситуації та події описуються дитиною так, як вона себе це уявляє. Так формується неправда, мрійливість. Необхідно приділити увагу снам, за допомогою аналізу яких можна знайти джерело занепокоєння дитини, що обумовлюється ранньою активізацією форми психологічного захисту, пов'язаного із змістовністю сновидіння;

в) відчуження (ізоляція) – захист, пов'язаний із відокремленням почуттів від ситуації, що може проявлятися у дитини доволі рано, якщо мають місце емоційно травмуючі ситуації, згадка про які викликає у дитини підвищену тривогу. При постійному відчутті підвищеної тривожності й страху, дитина може перейти від відчужуваності до захисного механізму – ізоляції. В цьому стані вона відключається від зовнішнього світу й занурюється у свій світ, відаючись мріям;

г) сублімація – психологічний захист, при якому сексуальна цікавість дитини пригнічується. Спочатку цікавість проявляється від приватної до загальної, а потім трансформується в потужну дослідницьку діяльність [1];

д) регресія – це повертання до того етапу психологічного розвитку особистості, на якому дії, почуття, події відчувались як задоволення. Регресія пригнічує невпевненість в собі й страх поразки, пов'язані із проявленням ініціативи. Якщо цей прийом стане стереотипним, то в дорослому стані людину буде відрізняти інфантилізм, що може проявлятися в незначній зміні настрою, потребі в збудженні, контролі, схваленні, нестерпності бути наодинці, імпульсивності та ін.

Висновки. Спираючись на вищевикладене, можна стверджувати, що механізми психологічного захисту є універсальними, які закладені в нас від природи та уявляють собою модель поведінки або реакції на травмуючу ситуацію. В захисних процесах беруть участь всі психічні функції, але кожного разу одна з них може домінувати та брати на себе основну частину роботи із трансформації травмуючої інформації, що проявляється у сприйнятті, увазі, пам'яті, уяві, емоції, мисленні.

Частіш за все люди використовують захисні механізми не окремо, а в комплексі. Взагалі пріоритетною виявляється тенденція «віддати перевагу» одних засобів захисту іншим, як би використовуючи їх за звичкою.

Захисні механізми у дітей носять саме захисний характер та підтримують нормальний психологічний статус особистості, попереджаючи її дезорганізацію.

Список використаних джерел

1. Романова О. Гребенніков Л. Механізми психологічного захисту. М: «Талант», 1996. 216 с. (на рос.мові)
2. Joldasbaeva D., Abdirazakova X., Kakabaev A., Janxojaev A.. MECHANISMS OF PSYCHOLOGICAL PROTECTION IN CHILDREN. *Modern Journal of Social Sciences and Humanities*. Vol. 1 (2022) URL: <https://mjssh.academicjournal.io/index.php/mjssh>.

УДК 159.922.8:316.61

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Гончарук Аліна, здобувачка ОС «бакалавр»
спеціальності 053 «Психологія», 3 курс, РДГУ

Науковий керівник: *Джеджеря О. В., старший викладач,*

Постановка проблеми. Спілкування є важливою складовою життя підлітків, адже вони входять у період активної соціалізації та формування своєї особистості. У цьому контексті, виникає проблема вивчення психологічних особливостей спілкування у підлітковому віці,

ЗМІСТ

Артемук О. Вплив стресу на самопочуття людини та її життєдіяльність	3
Баранович І. Вікові особливості прояву страхів у дітей молодшого шкільного віку...	5
Басалига Т. Посттравматичний стресовий розлад у учасників збройних конфліктів...	7
Болюх Н. Вплив емоцій на психічне здоров'я особистості.....	10
Боровець А. Проблема розвитку особистості в молодшому шкільному віці.....	13
Боса-Мірявець М. Психологічна готовність майбутніх педагогів до професійної діяльності.....	16
Босий-Мірявець В. Комунікативна культура педагога: психологічний вимір.....	20
Бугайчук І. Психокорекція нейрофізіологічних зв'язків у дітей з особливими освітніми потребами.....	23
Гавін Б. Особливості прояву психологічного стресу у людини.....	25
Гонтаренко В. Механізми психологічного захисту дітей.....	28
Гончарук А. Психологічні особливості спілкування у підлітковому віці.....	30
Горбатюк О. Методичні аспекти профілактики девіантної поведінки підлітків	33
Гудовсек С., Павелків Р. Сутність поняття «безпека життєдіяльності» з точки зору психологічної науки.....	34
Дем'янюк В. Психологічний зміст емпатії в контексті морального розвитку молодшого школяра.....	37
Дивульська К., Юрчук О. Особливості роботи психолога у школі в умовах воєнного стану.....	40
Єфімова М. Психологічні особливості дітей вимушених переселенців.....	42
Загородський Д. Психологічні чинники прояву любові у подружніх парах.....	44
Каверіна Б. Особливості конфліктної поведінки у підлітковому віці.....	47
Климчук І. Психологічні особливості емоційної стійкості студентів у період кризи...	52
Ковальчук О., Аладько Т., Ковальчук С. Соціально-психологічні причини поширення алкоголізму в середовищі підлітків.....	55
Ковальчук О., Назарець Л. Особливості дистанційного навчання в системі вищої освіти: недоліки та переваги.....	58
Коренко Д. Психологічні особливості поведінки обдарованих дітей.....	62
Корчака Ф., Корчакова Н. Вплив військової агресії на розвиток національної ідентичності української молоді	65
Котляр О. Психологічні особливості переживання самотності в юнацькому віці.....	66
Кривко М. Вплив сучасної іграшки на психічний розвиток дитини дошкільного віку.	68
Кулакова О. Використання інтерактивних платформ у навчанні іншомовної лексики	72
Курята Н. Вплив війни на життєстійкість українського студентства.....	75
Лаврук Л. Психологічні особливості міжкультурної адаптації переселенців у чужій країні.....	77
Мартюченко К. Креативність як фактор успішної самореалізації особистості.....	80
Мисько Є. Шкільна тривожність підлітків як соціально-психологічна проблема.....	83
Мотруніч І., Юрчук О. Використання інноваційних технологій у процесі фізичного виховання дошкільників.....	86
Нікішина Д. Рефлексія як фактор подолання фрустраційних ставнів у студентів.....	88
Оборська А. Дослідження впливу арт терапії у процесі психологічної корекції девіантної поведінки поранених військовослужбовців під час реабілітації.....	92

Павелків В. Сучасні реалії та їх вплив на розвиток агресивної та деструктивної поведінки молоді.....	93
Парчук Т. Психологічна готовність молоді до сімейного життя.....	96
Подлящук О. Психологічні особливості прояву емоційного вигорання у педагогів....	97
Приступлюк С. Психокорекція агресивної поведінки підлітків засобами арттерапії...	101
Пшенична Л. Феномен харизми та його вплив на міжособистісну взаємодію.....	103
Ряба Л. Фактори формування самооцінки в підлітковому віці.....	106
Сабат Є. Особливості феномена прокрастинації у студентському середовищі.....	108
Семенюк В. Психологічний супровід дітей раннього віку із загальною затримкою мовленнєвого розвитку.....	111
Сизов С. Теоретичний аналіз психологічної реабілітації осіб з алкогольною залежністю.....	112
Стащук А. Особливості використання арт терапії в роботі з молодшими школярами..	113
Тарасюк Л. Музика як чинник впливу на психічний стан особистості.....	116
Тимчак С. Інформаційна гігієна під час війни.....	118
Ткачук О. Соціально-психологічні аспекти сугестивності як фактору узалежнених форм поведінки в юнацькому віці.....	120
Українець В. Віра дітей у Збройні Сили України.....	123
Федорович Р., Опанасюк І. Методи арттерапії як засіб корекції сімейних відносин.....	125
Холод Ю. Формування національної гідності дітей дошкільного віку як проблема дошкільної освіти.....	127
Хома О. Soft skills як феномен професійної компетентності сучасного психолога.....	129
Чорноус Я. Психологічні особливості прояву ейджизму в студентській молоді: теоретичний аспект.....	131
Шевчук В. Соціально-психологічні аспекти дитячо-батьківських взаємин у сім'ях, що перебувають у складних життєвих обставинах.....	134
Шепель Т. Проблема емоційного вигорання лікарів.....	137
Шишка А., Юрчук О. Адаптивне фізичне виховання як засіб корекції психомоторних порушень у дошкільників із заїкуватістю.....	139
Яковець О. Особливості процесу соціальної адаптації дітей з аутизмом.....	142
Якубовська М. Психологічні особливості формування емоційної стійкості майбутніх психологів в стресогенних умовах.....	145
Яремчук Ю. Статистичні особливості виникнення захворюваності на ПТСР у військовослужбовців.....	149
Ярмошевич В. Експериментальне дослідження використання методу казкотерапії у роботі з дітьми в умовах війни.....	150